

ISSN 2521-1366 (Online), ISSN 2415-802X (Print)

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології та музеєзнавства

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

***Альманах
наукового товариства «Афіна»
кафедри культурології та музеєзнавства***

Випуск 16

Засновано у 2003 році

Рівне – 2016

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: Альманах наукового товариства „Афіна” кафедри культурології та музеєзнавства. – Вип. 16 / За ред. проф. В.Г. Виткалова. – Рівне: РДГУ, 2016. – 286 с.

Головний редактор:

Виткалов В.Г. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри культурології та музеєзнавства РДГУ

Редакційна колегія:

Волков С.М. – доктор культурології, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту культурології НАМУ

Виткалов С.В. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри культурології та музеєзнавства РДГУ (заступник головного редактора, відповідальний секретар)

Випих-Гавронська А. – доктор мистецтвознавства (габілітований), професор, проректор відділу розвитку Академії ім. Я. Длугоша (Польща)

Петрова І.В. – доктор культурології, професор, завідувач кафедри культурно-дозвілєвої діяльності КНУКіМ

Єфіменко А.Г. – доктор мистецтвознавства, професор Українського Вільного університету (Мюнхен, Німеччина)

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи РДГУ

Потанчук Т.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу РДГУ

Круль П.Ф. – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри теорії та історії виконавського мистецтва Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

Кушнарєнко Н.М. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи ХДАК

Постоловський Р.М. – кандидат історичних наук, професор, ректор РДГУ

Сабадаш Ю.С. – доктор культурології, професор кафедри культурології та інформаційної діяльності Маріупольського державного університету

Стоколос Н.Г. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства і теології Національного університету „Острозька академія”

Костюк Л.К. – кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології і музеєзнавства РДГУ

Швецова-Водка Г.М. – доктор історичних наук, професор кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи РДГУ

Яремко-Супрун Н.О. – доктор мистецтвознавства, професор кафедри музичного фольклору РДГУ

Рецензент:

Гончарова О.М. – доктор культурології, професор Київського національного університету культури і мистецтв

Науковий редактор і упорядник випуску – **проф. Виткалов В.Г.**

Видання зареєстровано ISSN International Centre (Paris, FRANCE):
ISSN 2521-1366 (Online), ISSN 2415-802X (Print)

Видання індексується Google Scholar, РИНЦ (РФ) та Index Copernicus

Редакція не завжди поділяє точку зору автора. За точність наведених цитат, імен, прізвищ, дат відповідальність несуть автори.

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 24.11.2016 р.)

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 15561-4033 Р.
Зареєстровано Міністерством юстиції України, наказ № 1489/5 від 18.08.2009 р.

УДК 378.015.31:17.022.1.057 875

**ВИХОВНИЙ ТА ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ КУЛЬТУРИ
У ДУХОВНОМУ РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ ВНЗ**

Дзюбишина Наталія Богданівна, кандидат педагогічних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
nb1970 @bk.ru

Розглянуто питання впливу культури, виховання та освіти на духовний розвиток студентів вищих навчальних закладів; наголошено на ролі виховного та освітнього потенціалу культури у розвитку людини; виявлено складові змісту процесу формування духовної культури студентів, розкрито технологію її творення; визначено чинники, що впливають на формування духовної культури молоді; окреслено основні завдання духовного розвитку студентства в процесі залучення виховного потенціалу культури.

Ключові слова: духовний розвиток особистості, культура, духовна культура, освітньо-виховний процес.

Постановка проблеми. На початку XXI ст. проблеми духовного розвитку особистості і суспільства загалом стають особливо актуальними. Розбудова української державності, інтеграція України у світове та європейське співтовариство, побудова громадянського суспільства неможливі без розвитку духовності. Українська нація потребує чіткої програми духовного відродження, кардинального збагачення духовності кожної людини, оскільки їх відсутність гальмує втілення будь-яких реформ у всіх сферах життя, зокрема й освіти.

Проблема формування духовних цінностей студентської молоді є досить актуальною. Сьогоднішня молодь є активною силою суспільних змін і майбутнє суспільства, його культура, напрям трансформації багато в чому залежатимуть від цінностей та культури, які пропагуватимуться. Націю треба виховувати за принципами моральності, патріотизму та найкращих духовних цінностей, тому їх формування є досить актуальним завданням сучасної освіти. Високий інтерес до культури як важливого для навчально-виховного процесу явища, традиційно властивий педагогіці. Саме культура є змістом виховання, матеріалом, з якого вибудовується виховання. Культура не є зовнішнім «оформленням» суспільства чи його прикрасою, а необхідною умовою його становлення, рушійною силою, стимулом і духовно-практичною основою соціального розвитку. Культура є функція і сфера людського життя, сутнісна властивість власне людського буття, а освіта – її живий «перекладач» і транслятор. Культура має гігантську соціально-детермінуючу силу і по суті є головним способом становлення людини, її другою «генетичною системою» [3; 79]. Усе це визначає високий виховний і освітній потенціал культури, робить її потужним фактором розвитку людини, зокрема і духовного, її соціалізації та індивідуалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання духовного розвитку студентів ВНЗ засобами культури ще недостатньо висвітлено у наукових працях і вимагає розробки інноваційних підходів до освітньо-виховного процесу у вищій школі з рішення цієї проблеми сучасності. Ціннісна складова освітньо-виховного процесу в гуманістичному дусі передбачає ставлення до людини як до головного суспільного багатства. Культура як унікальна сукупність духовних багатств визначає ціннісні орієнтири освіти і виховання у вигляді «особистісного зразка» людини як ідеалу для наслідування.

Аналізуючи праці окремих науковців, доходимо висновку, що у всіх визначеннях чи трактуваннях культури є спільні точки дотику, важливі для розуміння її зв'язку з вихованням та освітою. По-перше, розуміння, що культура акумулює історичний досвід у матеріальній та духовній сферах. По-друге, визнання, що частиною культури є виховання та освіта.

Сучасна наука розглядає взаємозв'язок культури, виховання та освіти як необхідність гуманізації та духовного розвитку особистості, що відображено в працях Л.Буєвої, М.Бургіна, З.Донець, Є.Жорнової, Н.Крилової. У визначенні сутності духовної культури, духовного розвитку мали значення наукові ідеї М.Боришевської, І.Загарницької, М.Нікандрова, Т.Петракової, Г.Романенко, Н.Долгої, К.Журби, Л.Шурми і ін. Проблеми виховних аспектів освіти, культурологічних засад освітньо-виховного процесу, духовно-моральних основ виховання студентської молоді стали предметом наукових пошуків О.Андрєєвої, Є.Бондаревської, О.Данилюка, Н.Шапранової, М.Роганової, О.Коломієць та ін.

Метою статті є визначення актуальних проблем взаємозв'язку культури, виховання, освіти та їх ролі у духовному розвитку студентів ВНЗ.

Виклад матеріалу дослідження. Духовний розвиток особистості, її духовність – це категорія людського буття, якою виражається його здатність до самотворення та творення культури. Онтологічним контекстом формування та розвитку духовності є культурна реальність. Для того, щоб людина духовно зростала, творила себе, вона має осмислювати культуру як умову своїх життєвих орієнтирів та здійснення процесу самопізнання. Культура є мірою «людського в людині». Культура – універсальна характеристика людського буття [6; 244].

Учені наголошують, що у кризовому суспільстві, коли економічне та соціально-політичне буття переповнене труднощами, суперечностями, нестабільністю, саме культура є способом виживання людини, оскільки в ній концентрується не лише досвід успіхів, але й уроки поразок і мужності повноцінно жити в ситуації хаосу. У культурі, як релігійній, так і світській, формуються віра, надія, мудрість терпіння і виживання, любов і взаємна підтримка людей у важкі часи. Ці вічні цінності на сучасному етапі розвитку країни є актуальними, оскільки, на думку окремих вчених,

культура та її діячі почали втрачати захисні функції у ставленні до людини, її духовного світу, духовного простору її становлення та розвитку [3; 80].

Сучасній молодій людині, студенту важко усвідомити, що його успіх, кар'єра, досягнення залежать не лише від професійної діяльності, але й від того, наскільки він вихований морально щоб діяти розумно. Оскільки духовна культура студента є надзвичайно актуальною, то головним завданням сучасної освіти є її розвиток, що стає основою формування і становлення особистості. Розвиток духовності як провідної якості молодшої людини, обґрунтування її пріоритетів і системи цінностей, що мають лягти в основу її професійного, суспільного і особистого життя, виступають основою процесу виховання студентів. Навчальний заклад – той осередок, де відбувається процес залучення молоді до загальнолюдських моральних та естетичних цінностей: добро, краса, істина, любов, гармонія, духовність.

Організація освітньо-виховного процесу у вищій школі на засадах духовності набуває першорядного значення. Освіта, будучи загальнокультурною умовою становлення особистості, розвитку її духовних сил і здібностей, «стає центральною культуротворчою сферою буття людини і суспільства; все більшою мірою залучає інтелектуальні, інформаційні, проектні ресурси людства, виступаючи в свою чергу, найбільш важливим ресурсом розвитку всіх інших складників духовного світу людини» [4; 13].

На сучасному етапі розвитку суспільства зміст процесу формування духовної культури студентів має включати:

- освітньо-виховні ресурси духовної культури суспільства;
- потенціал навчально-виховного і соціокультурного середовища ВНЗ;
- духовний саморозвиток та духовну самореалізацію особистості студента [1].

Виконання цих завдань передбачає докорінні зміни усієї системи гуманітарної підготовки, в основі якої лежить найвища духовна мета людства – формувати зрілу особистість, життєві інтереси і прагнення котрої відповідатимуть кращим уявленням суспільства про людину.

Важлива роль у цьому процесі відводиться культурі, яка, будучи витвором людини, проявом її соціальної, креативної та духовної сутності, втіленням життєвого досвіду людства, є неможливою без людини і залежить від неї. У той же час ні буття людства, ні буття окремої людини теж є неможливими без матеріальної та духовної культури. Їх взаємозалежність обопільна. Освіта, виховання і культура – дві сторони генетично єдиного процесу відтворення, розвитку людини шляхом засвоєння і передачі цінностей культури. У кризовому соціумі збереження єдності культурного та освітнього просторів є одним з факторів стабілізації всіх суспільних систем і самої людини. Це дає їй принцип надії і віри і сприяє виходу з кризової ситуації інколи більшою мірою, ніж стабілізація економічних і політичних систем [3; 88].

Технологія формування духовної культури у студентів ВНЗ розглядається як «спеціально організований, цілеспрямований, динамічний, інноваційний процес забезпечення і стимулювання духовно-пізнавальної діяльності студентів, спрямований на вироблення системи знань про культурно-духовні цінності, що формують діалектичне та гнучке світорозуміння; ціннісних орієнтацій на ідеали культури та традиції свого народу; моральних норм суспільства, духовності, емоційної культури, вольової саморегуляції поведінки, здатності до самопізнання; умінь і навичок культуротворчої діяльності та духовної практики» [5; 206].

Основними чинниками, що впливають на формування духовної культури молодшої людини, є, на думку окремих учених [1, 5, 7], наступні: культурознавчі дисципліни, масова культура, етнічна та релігійна культура, творча діяльність.

Безперечно, інтегратором у галузі суспільно-гуманітарних знань, що концептуально впливають на формування особистості, її духовного потенціалу і культуротворчої позиції в суспільстві, виступає комплекс культурознавчих дисциплін. Оскільки такі дисципліни дозволяють вивчати культуру в усій багатогранності її аспектів, передбачають адресне звернення до особистості, її свідомості, розуму, почуттів через осмислення надбань світової та національної культур, дають розуміння важливості внеску кожної людини у культуру суспільства, то їх основними завданнями є наступні.

1. Ознайомити студентів із сучасними науковими підходами до проблем культури і духовного розвитку особистості.
2. Розкрити на теоретико-методологічному рівні сутнісні характеристики духовної культури як світоглядного, культурологічного, історичного феномену людського буття.
3. Розвивати духовно-чуттєвий світ особистості, емоційно-образне мислення, здатність до сприйняття життя на основі ідеалів краси.
4. Стимулювати орієнтацію студентської молоді на гуманістичні ідеали та вічні духовні цінності людства.

У процесі оволодіння культурологічними знаннями формується психологічна установка студента на розуміння людини як суб'єкта історичного процесу культуротворчості, а це сприяє розвитку особистісної моделі освіти у порівнянні з іншими. Саме завдяки особистісному змісту освіта наближається до духовного світу людини. Духовність особистості розкривається в подоланні стереотипів мислення, інертності, консерватизму. Г.Філіпчук зауважує, що «варто сконцентрувати увагу держави і громадськості, її здорової української частини на одну дуже важливу складову – культурологічну. Адже саме через гуманітаризацію, гуманізацію, впровадження цінностей світової, європейської, української культури, українознавчих цінностей можна змінити ментальність і свідомість тих, хто наділений професійним правом виховувати націю» [9; 9]. Людина з розвинутою духовністю здатна не лише розуміти, а й глибоко переживати культурно-історичний процес, формувати істинну гуманістичну ієрархію життєвих цінностей, у якій виявлені соціальні пріоритети. Крім того, культурознавчі дисципліни дають студентам

уявлення про соціальні функції обраної ними спеціальності, про критерії визначення фахового рівня і професійної етики майбутнього фахівця.

Таким чином, виховний зміст культурознавчості варто спрямовувати і на вивчення професійної культури студентів як певного виду діяльності, що має стати органічною складовою загальнолюдської та духовної культури. Отже, процес формування духовної культури студентів є педагогічним явищем.

У сучасних умовах духовний розвиток молодого покоління відбувається під впливом так званої масової культури, яка включає в себе не лише витвори масового мистецтва, а й спосіб життя, спосіб духовного спілкування. З одного боку, вона є виразником громадської думки, з іншого – справляє могутній і дедалі більший вплив на її формування. Молодим людям імпонує, що масова культура несе в собі зовнішньо привабливі й легко засвоювані ідеї та символи, апелює до віянь сучасної моди, є еталоном престижного споживання, не потребує напружених роздумів, дозволяє розслабитись, відволіктись, не навчає, а розважає. Сьогодні масова культура відіграє велику роль у соціалізації особистості, її виховний та освітній вплив порівнюється з впливом традиційної педагогіки, а часом і переважає його. Сучасна масова культура справляє на молодь не лише позитивний, а й негативний вплив, що пов'язано з засиллям низькопробної продукції, переповненої сценами жорстокості, насильства, асоціальної поведінки. Тому важливим завданням як сім'ї, так і закладів освіти, у т.ч. вищої, є, використовуючи виховний й освітній потенціал культури, навчити молодь шукати і цінувати прекрасне, знайомити зі справжнім мистецтвом, виховувати естетичні смаки та ідеали.

Важливим фактором впливу на формування духовної культури студентської молоді є активне впровадження у навчально-виховний процес ВНЗ українознавчих цінностей, власних національно-історичних, соціально-психологічних та культурних особливостей. У надрах багатой етнічної культури приховані об'єктивні закономірності історико-культурних процесів. Для того, щоб інтелектуалізувати навчальний процес, необхідно збагачувати його зміст національно-духовними цінностями, охоплюючи різноманітне коло проблем, що дасть можливість пізнати сутність своєї нації, утвердити культуру і духовність на рівні розвинутих країн світу. У центрі уваги викладачів мають бути сюжети, пов'язані з забезпеченням прав людини, поширенням процесу демократизації, пропагандою національних і соціальних цінностей, ідей толерантності й поваги до інших народів. При цьому необхідно прагнути до гранично виваженої інтерпретації фактів минулого і сучасного. Важливого значення набуває також розуміння молоддю найцінніших надбань гуманістичної думки свого народу, стимулювання емоційного переживання студентами особистої причетності до рідної культури й усвідомлення національно-культурної самоідентифікації особистості.

Духовний розвиток студентської молоді нерозривно пов'язаний з творчою діяльністю, креативністю, що стимулює розвиток широкого спектру соціально-ціннісних якостей особистості, таких як ініціативність, відповідальність, комунікативність, нестандартність мислення. Розвитку творчого мислення сприяють ситуації незавершеності і відкритості, заохочування до запитань, стимулювання незалежності й відповідальності, наголос на самостійних спостереженнях, почуттях і узагальненнях. Виховання студента як творчої особистості в процесі викладання культурознавчих дисциплін варто спрямовувати на розвиток методологічної, дослідницької культури, творчих здібностей, умінь системного застосування знань у розв'язанні теоретичних і практичних завдань. Результатом такого підходу стає формування творчого мислення особистості, основними елементами якого виступають: самостійне перенесення знань у нову галузь, умінь бачити альтернативу рішень, умінь комбінувати раніше відомі способи розв'язання тих чи інших завдань. Усе це, на нашу думку, створює умови для всебічної реалізації творчих обдарувань молоді, сприяє духовному розвитку особистості.

Надзвичайно важливу роль у духовному розвитку студентської молоді відіграє релігійна культура. Релігія, що споконвіку зціляла людські душі, вчить гуманності, порядності, ширості у відносинах між людьми, є основою істинної моральності та духовності. Християнство відіграло важливу роль у становленні та розвитку української педагогічної науки. У наш час воно також дає міцну основу для побудови цілісної і дієвої системи морального та духовного виховання молоді. Важливо, щоб наша молодь набувала людяності, добропорядності, глибини почуттів, прагнула до духовного сходження і свято вірила в перемогу добра над злом і неправдою. Виховання молодого покоління на принципах християнства – це надійний шлях до духовного оздоровлення нації, що є запорукою становлення української державності.

Висновки. Аналізуючи наукові доробки вчених, доходимо висновку, що основними завданнями духовного розвитку студентів ВНЗ у процесі залучення виховного потенціалу культури є наступні:

- формування духовної компетенції майбутніх фахівців в інтелектуальній, емоційно-ціннісній, саморегуляційній та діяльнісній сферах особистісного розвитку;
- формування ціннісних орієнтацій на ідеали культури і традицій свого народу;
- культивування кращих рис української ментальності, розвиток духовно-чуттєвого світу особистості, духовних потреб, прагнень до моральної досконалості;
- виховання інтересу та ціннісного ставлення до творів мистецтва, до явищ культури, здатності сприймати життя на основі ідеалів краси, добра і любові;
- виховання здатності до самопізнання та культурної самоосвіти, творчої самореалізації у діяльності та спілкуванні;
- активізація творчого ставлення до навколишньої дійсності, самостійність рішень та цілеспрямованість дій; розвиток умінь та навичок, які зумовлюють практичний діяльнісний характер духовної культури, здатність до культурно-творчої діяльності.

Таким чином, духовний розвиток молодого покоління, прийняття духовних цінностей, норм і принципів як особистісно значущих обумовлює соціально-моральну, духовно-ціннісну орієнтацію поведінки і професійної діяльності, творчо активної і духовно наповненої життєдіяльності людини в соціумі. Сучасна освіта має ґрунтуватися на парадигмі «людина культури», якій близькі історичні і культурні традиції, в якій сформовані культурні цінності, прагнення до моральності, краси, вищих духовних засад.

Студенти ВНЗ є потенційною елітою суспільства, що акумулює у своїх ідеях концепти майбутніх політичних, культурних, економічних перетворень у суспільстві і від того, які ціннісні орієнтири сформулюються у них сьогодні, багато в чому залежатиме перспектива розвитку української держави у майбутньому. Освіта – необхідна умова підготовки молоді до життя, її соціалізації, залучення до духовних надбань людства. Тому залучення і педагогічне використання потенціалу культури як одного із засобів духовного оздоровлення, відродження і виховання нації та особистості сьогодні вкрай необхідне.

Список використаної літератури

1. **Балагура О. О.** Нова система морально-духовних цінностей [Електронний ресурс] / О. О. Балагура // Наука. Релігія. Суспільство. – 2012. – № 1. – С. 88–91. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nrs_2012_1_16.pdf.
2. **Боришевський М. Й.** Духовні цінності як детермінанти розвитку й саморозвитку особистості / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – К., 2002. – № 3 (36). – С. 49–57.
3. **Будева Л. П.** Человек, культура и образование в кризисном социуме / Л. П. Будева // Философия образования : сб. науч. ст. – М., 1996. – С. 76–89.
4. **Зязюн І. А.** Філософія поступу і прогнозу освітньої системи / І. А. Зязюн // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. – Київ, Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10–18.
5. **Коломієць О. Б.** Формування духовної культури майбутнього фахівця в соціокультурних умовах сьогодення / О. Б. Коломієць // Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Сер. : Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 120. – С. 204–210.
6. **Охрімчук Р. М.** Духовність / Р. М. Охрімчук: Енциклопедія освіти; голов. ред. акад. НАН і АПН України, президент АПН України В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – С. 244–245.
7. **Роганова М. В.** Виховання духовної культури у студентів вищих навчальних закладів в інтегрованих групах навчання: теорія і практика : монографія / М. В. Роганова. – Краматорськ, ДІТМ МНТУ, 2010. – 454 с.
8. **Сіданіч І. Л.** Актуальні проблеми духовно-морального виховання студентської молоді / І. Л. Сіданіч // Наук. зап. Серія «Психологія і педагогіка». – К., 2013. – Вип. 23. – С. 233–241.
9. **Філіпчук Г.** Національно-культурний контекст освітньої політики [Електронний ресурс] / Г. Філіпчук // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – № 1. – С. 9–24. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/24090/1/2-9-24.pdf>

References

1. **Balahura O. O.** Nova systema moralno-dukhovnykh tsinnosti [Elektronnyi resurs] / O. O. Balahura // Nauka. Relihiia. Suspilstvo. – 2012. – № 1. – S. 88–91. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nrs_2012_1_16.pdf.
2. **Boryshevskiy M. I.** Dukhovni tsinnosti yak determinanty rozvytku y samorozvytku osobystosti / M. I. Boryshevskiy // Pedahohika i psykholohiia. – 2002. – № 3 (36). – S. 49–57.
3. **Bueva L. P.** Chelovek, kultura y obrazovanye v kryzysnom sotsyume / L.P. Bueva // Fylosofiya obrazovanyia : sb. nauch. st. – M., 1996. – S. 76–89.
4. **Ziazun I. A.** Filosofiia postupu i prohnozu osvitnoi systemy / I. A. Ziazun // Pedahohichna maisternist: problemy, poshuky, perspektyvy: Monohrafiia. – K., Hlukhiv : RVV HDPV, 2005. – S. 10–18.
5. **Kolomiets O. B.** Formuvannia dukhovnoi kultury maibutnoho fakhivtsia v sotsiokulturnykh umovakh sohodennia [Elektronnyi resurs] / O. B. Kolomiets // Nauk. zap. [Kirovohrad. derzh. ped. un-tu im. V. Vynnychenka]. Ser. : Pedahohichni nauky. – 2013. – Vyp. 120. – S. 204–210. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_120_33.
6. **Okhrimchuk R. M.** Dukhovnist / R. M. Okhrimchuk. – Entsyklopediia osvity; holov. red. akademik NAN i APN Ukrainy, prezydent APN Ukrainy V.H.Kremen. – Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. – S. 244–245.
7. **Rohanova M. V.** Vychovannia dukhovnoi kultury u studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv v intehrovanykh hrupakh navchannia: teoriia i praktyka: [monohrafiia] / M. V. Rohanova. – Kramatorsk, DITM MNTU, 2010. – 454 s.
8. **Sidanich I. L.** Aktualni problemy dukhovno-moralnoho vykhovannia studentskoi molodi / I. L. Sidanich // Nauk. zap. Seriia «Psykhohiia i pedahohika», 2013. – Vyp. 23. – S. 233–241.
9. **Filipchuk H.** Natsionalno-kulturnyi kontekst osvitnoi polityky [Elektronnyi resurs] / H. Filipchuk // Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity. – 2013. – № 1. – S. 9–24. – Rezhym dostupu: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/24090/1/2-9-24.pdf>

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ КУЛЬТУРЫ В ДУХОВНОМ РАЗВИТИИ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ

Дзюбишина Наталия Богдановна, кандидат педагогических наук, доцент,
Ривненский государственный гуманитарный университет, г. Ривне

Рассмотрено влияния культуры, воспитания и образования на духовное развитие студентов высших учебных заведений; отмечено роль воспитательного и образовательного потенциала культуры в развитии человека; названы составные содержания процесса формирования духовной культуры студентов, описана технология ее образования; обозначены факторы, влияющие на формирование духовной культуры молодежи; определены основные задачи духовного развития студенчества в процессе использования воспитательного потенциала культуры.

Ключевые слова: духовное развитие личности, культура, духовная культура, образовательно-воспитательный процесс.

**USE OF UPBRINGING AND EDUCATIONAL POTENTIAL OF CULTURE
IN SPIRITUAL DEVELOPMENT OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS**

Dziubyshtyna Natalia, Ph.D., associate professor,
Rivne state university of the Humanities, Rivne

The article deals with the problem of the impact of culture, upbringing and education on the spiritual development of students in higher educational establishments. The role of the upbringing and the educational potential of culture in human development has been emphasized. It has been revealed the components of the content of the formation of the students' spiritual culture and explained the technology of its creation. The factors that influence the formation of spiritual culture of youth have been determined. The basic tasks of the students' spiritual development during the process of involvement of the educational potential of culture have been outlined.

Key words: spiritual development of a personality, culture, spiritual culture, upbringing and education process.

UDC 378.015.31:17.022.1. 057 875

**USE OF UPBRINGING AND EDUCATIONAL POTENTIAL OF CULTURE
IN SPIRITUAL DEVELOPMENT OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS**

Dziubyshtyna Natalia, Ph.D., associate professor,
Rivne state university of the Humanities, Rivne

The aim of the article is to identify the actual problems of the relationship between culture, upbringing, education and their role in the spiritual development of students in higher educational establishments; to consider the factors that influence the formation of spiritual culture of a young person.

Methodology of the research. We have analyzed the works of the famous scientists (M.Boryshevskyi, I.Ziazun, A.Balagura, M.Roganova and others) who revealed the meaning, the essence of the impact of culture on the spiritual personality development. The article is based on the theoretical approaches to the understanding of the role of education and upbringing in the spiritual and the cultural personality development.

Results. The article examined the impact of culture, education and upbringing on the spiritual development of students in higher educational establishments. It has been focused on that the problem of formation of the students' spiritual values is very relevant today. The high upbringing and educational potential of culture makes it the powerful factor in the human development, particularly the spiritual. It has been emphasized that upbringing, education, and culture are the components of the whole process of human development through learning and transmission of the cultural values. In a crisis society the preserving of the unity of the cultural and the educational spaces is the only factor in the stabilization of all social systems and the personality him/herself. The factors that influence the formation of the young people' spiritual culture (culture study subjects, popular culture, ethnic and religious culture, creative activities) have been determined. It has been described the technology of the students' spiritual culture development.

Novelty. It was made the attempt to identify the main tasks of spiritual development of students in higher educational establishments, involving the upbringing and the educational potential of culture.

Practical significance. The materials of the article can be used while teaching the subjects of the pedagogical cycle in the artistic specialties, in writing essays, term papers, researches etc.

Key words: spiritual development of a personality, culture, spiritual culture, upbringing and education process.

Надійшла до редакції 10.11.2016 р.

УДК 808.55

РОЛЬ ЗОВНІШНЬОЇ ТЕХНІКИ В ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ СЦЕНІЧНИМ МОВЛЕННЯМ

Герц Ірина Іванівна, заслужений працівник культури України,
доцент кафедри сучасної хореографії, Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ;

Нечаєнко Тетяна Василівна, доцент кафедри тележурналістики,
дикторів та ведучих телепрограм, Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ

На основі власного викладацького досвіду розроблено методику навчання сценічному мовленню. Наголошено на необхідності наявності у студентів позитивного ставлення і мотивів до становлення власної техніки мовлення як компонента професійної майстерності та саморозвитку особистості. Звернено увагу на необхідності організації інтенсивної і тривалої самостійної роботи студентів, а також систематичної діагностики рівнів техніки мовлення майбутнього фахівця викладачем і студентами на всіх етапах її становлення. Вказано на проблеми культури сценічного мовлення, що потребують подальшого дослідження з точки зору культурологічного знання.

Ключові слова: сценічне мовлення, техніка мовлення, методика навчання сценічному мовленню.

Постановка проблеми. Людське мовлення – дивовижне явище, що має власний шлях розвитку і відіграє важливу роль у житті людини. Мовлення влаштоване так само складно, як і будь-який досконалий механізм, володіє своєрідними і лише частково вивченими властивостями й особливостями. Саме мовлення є вираженням глибинних культурологічних основ людини, визначених засобів буття. Мовлення як культурне явище впливає на співрозмовника, сприяє формуванню того чи іншого образу й одночасно розкриває особистість мовця. Присутність чи відсутність таких якостей як освіченість, духовність, культура яскраво проявляються у мовленні. Відтак, мовленнєва діяльність є найважливішою частиною культури кожної особистості, особливо гуманітаріїв, однак, як свідчить практика, значна частина майбутніх фахівців не вміють володіти голосом, диханням. Вони неправильно розставляють смислові акценти в реченні, спостерігається монотонність і млявість мовлення, багато інших індивідуальних недоліків: нечітка дикція, невміння знайти оптимальний варіант гучності, темпу мовлення тощо. Така ситуація вимагає глибокого аналізу не лише з позицій теоретичного обґрунтування, а й практичної реалізації, що передбачає вдосконалення методики базової освіти з техніки мовлення, а також адаптації цієї методики до різних категорій слухачів.

Огляд останніх публікацій. Культура мовлення як сфера в науці про мовлення виникла наприкінці 20-30-х років ХХ ст. завдяки лінгвістам Д.Ушакову, Л.Щербі, і надалі розроблялася В.Костомаровим, С.Ожеговим, Є.Ширяєвим, Л.Щерба [13, 16, 21, 22] та ін. Спілкування, комунікацію і культуру мовлення вивчали Н.Арутюнова, Ю.Бельчиков, С.Борисньов, П.Саккуліна [1, 3, 5, 18] та ін. Проблемам міжкультурної комунікації в сфері мовленнєвої культури присвячені праці М.Бергельсона, Є.Клюєва [4, 11] та ін. Мистецтво мовлення як у художньому, так і метахудожньому контексті, досліджено у працях А.Овчиннікової [15]. Питання формування навичок сценічного мовлення у майбутніх акторів розкрито Н.Стадніченком [19].

Вивчення культури мовлення, мовленнєвої культури, стилістики в мовознавстві, філології, лінгвістиці, соціолінгвістиці, психолінгвістиці здійснено такими дослідниками, як Т.Винокур, Б.Головін, В.Колесов [6, 7, 12] та ін. Виховання і розвиток мовленнєвої культури, ораторської майстерності, технічних характеристик мовлення в радіоефірі вивчали Б.Бадмаєв, І.Голуб, Є.Земська, Є.Леонарді, Г.Петрова [2, 8, 10, 14, 17].

Незважаючи на істотні напрацювання, доводиться констатувати недостатню розробленість даної проблеми, а також потребу створення спеціальної методики роботи над технікою мовлення у вищих навчальних закладах гуманітарного спрямування.

Мета статті – розроблення науково обґрунтованої та підтвердженої на практиці методики роботи над технікою мовлення на відповідних заняттях.

Виклад матеріалу. Як було відзначено вище, мовлення належить до унікальних явищ життя людини і суспільства. Вона є засобом і матеріалом формування й становлення особистості людини, її інтелекту і волі. Мовлення є засобом спілкування між людьми, передавання власного досвіду іншим і збагачення досвідом інших. Потреба ефективного й вражаючого спілкування стимулює мовців до художнього осмислення мовлення, пошуку все точніших і виразніших мовленнєвих засобів. У процесі розвитку загальнонародного мовлення витворюється відшліфований, культурний варіант – добірне літературне мовлення, яке й саме вже стає мистецтвом образного слова й естетичним матеріалом для театрального мистецтва. Мовлення фіксує в собі естетичні смаки й уподобання своїх носіїв (літературні тексти). Милозвучність, гармонія змісту, форми і звучання, дотримання норм літературної мови у процесі спілкування стають для мовців джерелом естетичної насолоди, сприяють розвитку високого естетичного смаку.

Нині дослідниками значно поглиблено й уточнено уявлення про будову мовленнєвого апарату, механізми керування ним. З'ясувалася помилковість механістичних концепцій, які пояснювали феномен людського мовлення, в даному разі – художнього. Разом із тим, експериментально і фундаментально-теоретично підтвердилися деякі нові здогадки про процес голосо- і мовоутворення. Поряд із дослідженнями філософського характеру, відбувалися експерименти фізіологів, психологів, лінгвістів, кібернетиків, спеціалістів із фізіологічної та інженерної акустики. Так, видатний психолог М.Жинкін зазначав: «Оскільки мовлення становить частину людської діяльності і бере участь у формуванні всієї особистості, то управління мовленнєвими органами залежить не тільки від кортикальних областей, а й від усього мозку в цілому, значить і від підкірки, як найближчої, так і віддаленої» [9; 205].

Усі елементи мовленнєвого упорядкування пов'язані між собою подібно до «кільців» по парах. Діафрагма, так само як і глоткова трубка, по-своєму повторює ротову артикуляцію. Бронхи, крім механічних зміщень у процесі фізіологічного дихання, «перистальтують у повній відповідності до руху всіх останніх мовленнєвих систем, аж до руху губ» [9; 304]. Центральна нервова система забезпечує зв'язок і взаємодію мовленнєвого аналізатора із слуховим. Перш ніж слово буде проголошено, у мозку виникає його слуховий образ, співвідношення цього образу з предметним значенням слова і т.д. Завдяки особливій діяльності центральної нервової системи людина спроможна давати собі оцінку у виробленні тих чи інших моворухів. Для навчання сценічного мовлення це має особливе значення.

Можливість удосконалення мовленнєвого механізму закладена в принципах діяльності центральної нервової системи. М. Жинкін зазначав, що механізм мовлення – це живий механізм, який постійно удосконалюється. При правильно налагодженому мовленнєвому навчанні «система коркових імпульсів на мовленнєве проголошення весь час прилаштовується до того, що повинно бути, відкидаючи те, що реально виходить, але чого не повинно бути, з цього і складається найвищий корковий аналіз і синтез при проголошенні звуків мови» [9; 318]. Складність процесів управління мовленнєвою функцією, що злагоджено відбуваються в різних ділянках мовленнєвого механізму, в тому числі у внутрішніх областях тіла, закритих від прямого спостереження, ускладнює можливість безпосереднього педагогічного втручання в роботу голосомовних упорядкувань. Тому і виникли ідеї і відповідні методики побічного, опосередкованого впливу на голосоутворюючі і мовленнєві органи.

Враховуючи ці ідеї і методики, на заняттях зі сценічного мовлення слід керуватися принципами комплексного виховання мовлення і побічного, опосередкованого впливу на мовленнєву функцію. Розпочинати роботу над технікою мовлення необхідно з визначення мовленнєвого «діагнозу» студента, після чого в загальних рисах складається «тактичний план» роботи з ним.

Необхідно виявити природу того чи іншого недоліку, стан активного мовленнєвого (фонематичного) слуху, міру розвитку уваги і, нарешті, скласти попередній педагогічний прогноз стосовно як виправлення недоліків, так і можливостей загального голосомовного розвитку.

Носії місцевого говору неодмінно повинні отримати завдання. Необхідно вслуховуватись у власне мовлення, мовлення оточуючого середовища і навчитися відрізнити правильну літературну вимову (радіо, телебачення, кіно, театр) від ненормативної – діалектної. Поряд із самостійною роботою студента над правильною літературною мовою, його слід ознайомити з основними ознаками говору і шляхами його виправлення. А також ознайомити зі спрощеною фонетичною транскрипцією, правилами редукції голосних звуків, асиміляцією приголосних на прикладах якісного літературного матеріалу – прози. Таким чином задається тонус відповідальності самостійної роботи над удосконаленням власного «життєвого» мовлення.

На перших же заняттях необхідно домовитися про поставу, положення корпусу, найбільш вигідного для роботи мовленнєвого апарату. З цього приводу варто звернути увагу на те значення, яке надав К.Станіславський правильній поставі під час занять із розвитку мовлення: «...Наш спинний хребет, який вигинається в різні сторони наче спіраль, повинен бути міцно насаджений на таз. Треба, щоб він був наче закріплений в тому місці, де починається перший, самий нижній хребець. Якщо людина відчуває, що «уявний гвинт» тримається міцно, тоді верхня частина тулуба отримує натиск, цент ваги, сталість і прямизну» [20; 37]. Перевіряючи на заняттях «уявний гвинт», плечі повинні бути вільними, руки м'якими. В такому положенні і дихається інакше. Це і є перша вправа загального тренінгу – не тільки вправа, а й робочий принцип, який стає обов'язковим.

Вступна бесіда повинна сформувати у студента уявлення про мету і завдання дисципліни – найближчі і більш віддалені. Завдання курсу є складними, що обумовлене пошуками шляхів свідомого, вільного керування органами й системами, здавалося б, непідвласними вольовому контролю. Тому важливо здійснювати творчий пошук разом із студентами і намагатися знайти свій індивідуальний шлях до оволодіння примхливою мовленнєвою поведінкою, яка ніби «вислизає» від нашої волі.

Кожна вправа на постановку правильного дихання і розвитку голосу повинна бути засвоєна студентом таким чином, щоб він зміг її правильно і самостійно виконати під час групового тренінгу. Під час виконання вправи повинна бути чітко засвоєна структура вправи, навіть до словесних формулювань. Згодом чітке формулювання команди з беззвучним виконанням переходить у внутрішнє мовлення, – таким чином робота м'язів на визначеному етапі знаходиться під контролем «внутрішнього мовлення». «Жодної миті без внутрішнього мовлення» – один із найважливіших методологічних принципів, якого слід дотримуватися під час занять. Нарешті, з перших занять студент постає перед необхідністю говорити публічно, свідомо контролюючи мовленнєві процеси, тобто розраховуючи дихальну, голосову й артикуляційну енергію, щоб бути зрозумілим і правильно сприйнятим. З перших кроків навчання необхідно активно розмовляти, щоб аналізувати спонтанне мовлення з точки зору поступового прищеплювання навичок – орфоепічних, дикційних, дихально-голосових і лексико-стилістичних.

Головним тактичним завданням навчання сценічному мовленню є розвиток мовленнєвого слуху, загострення слухового контролю. Вирішення цього завдання можливе під чутливим та вимогливим контролем слуху, слуху не тільки чужого (педагога чи товариша), а й власного. «Почути себе» – зовсім не просто. Тому спочатку треба йти шляхом порівняльного слухового аналізу. Доцільно обирати вправи «Мовленнєві портрети» – для цього необхідно відшукати в художній літературі опис мовленнєвих манер персонажів, своєрідний «мовленнєвий портрет літературного героя». Мовлення персонажів для письменників – «дзеркало душі». Ці вправи допомагають розвитку мовленнєвого слуху, уяви, мовленнєвої культури, а, головне, – сприяють створенню критичного слухового оточення, без якого процес навчання словесній дії є малоефективним. Студенти звикають чути і виправляти себе та один одного, а це дуже важливо.

Основним матеріалом занять повинен бути дихально-голосовий тренінг. Від початку засвоєння дисципліни необхідно доволі активно вводити вправи на рух, адже вправи рухового характеру в порівнянні з вправами статичними характеризуються більшою координованістю дихання, а, відтак, й більшою рівністю, дзвінкістю і легкістю звучання. Дихальна гімнастика виконується в русі – ходіння, біг, стрибки, танцювальні рухи та ін. Ці вправи чергуються з більш спокійними, плавними, статичними. Студент також повинен виконувати вправи на тренування артикуляційних органів (язика, губ, щік, щелеп). Гімнастика артикуляційних органів передбачає використання слова або короткої фрази. В такий спосіб швидше і надійніше налагоджується психологічний зв'язок між «гімнастичними» моворухами і живим процесом мовлення.

ЗМІСТ

<i>Постоловський Р. М.</i> Вітальне слово	3
<i>Виткалов С. В.</i> Вища школа і сучасні реалії України	4

Розділ І. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА РЕТРОСПЕКТИВА ЛЮДСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ

<i>Гладишев А. С.</i> Культурно-мистецька та містобудівна спадщина середньовічного м. Дубно у культурному просторі ХХІ сторіччя	6
<i>Кіндратюк Б. Д.</i> Дзвонарська культура в українському галицькому мудрослів'ї, згромадженому та поясненому І.Франком	10
<i>Пилипенко І. Я.</i> Вплив реформ 1920–1930-х рр. на діяльність майстерні монументального живопису української академії мистецтва	15
<i>др. Маріуш Шайда.</i> Природа і роль релігійної віри в перспективі психоаналізу і філософії Віктора Еміля Франкла	20
<i>Лосик Г. І.</i> Типологія та художні особливості писанкарства Опілля та Бойківського Підгір'я кінця ХІХ–ХХ століття	26
<i>Виткалов С. В., Корольчук О. Л.</i> Сучасні проблеми культурної сфери в контексті трансформаційних змін українського суспільства	30
<i>Мохнюк Р. С.</i> Громадянська культура як змістонаповнююча домінанта навчального процесу у системі андрагогіки (узагальнення досвіду Рівненського центру підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників культури національної академії керівних кадрів культури і мистецтв)	34
<i>Кондратчук В. В.</i> Культурологічний аспект національно-державних зрушень кінця 80 – початку 90-х років ХХ століття на Рівненщині	40
<i>Бойко Л. П.</i> Ціннісна природа соціокультурного простору	45
<i>Данник К. О.</i> Вірменська молодь у сучасному українському культурному просторі	50
<i>Андрєєва А. С., Казначєєва Л. М.</i> Плекання українських традицій в культурно-дозвіллевих проектах пластунів	55
<i>Плюта О.П.</i> Українська кухня як феномен побутової культури: до історіографії питання	59

Розділ ІІ. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<i>Шандренко О. М., Козаченко В. В.</i> Архітектоніка: слово – поняття – термін	65
<i>Тадля О. М.</i> Менеджмент шоу-бізнесу: сутність і основні напрями діяльності	70
<i>Любченко О. М.</i> Мистецтво як засіб задоволення художніх потреб людини у вільний час	77
<i>Горбатова Н. О.</i> Створення художнього образу у хореографічному мистецтві	81
<i>Чернишевич Н. І.</i> Масове народне свято в соціокультурному процесі	86

Тюска В. Б. Формування професійної культури майбутніх педагогів-організаторів дозвілля в умовах клубної діяльності	91
Чеплаков С. О., Костюк Л. К. Військово-патріотичне виховання української молоді в сучасних умовах	96
Гаврилюк Л. В., Казначеева Л. М. Впровадження ідей В.О. Сухомлинського у сучасній школі (на прикладі драматичного гуртка Сарненського навчально-виховного комплексу «Школа-Колегіум» ім. Т.Г. Шевченка)	101
Кімстач Ю. Н. Штрихи: ще один погляд на проблему	106

Розділ III. ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Вербицька П. В. Сучасні вектори розвитку освіти й культури молоді	111
Галатюк М. Ю. Розвиток спортивної культури студентської молоді засобами фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи	115
Дзюбишина Н. Б. Виховний та освітній потенціал культури у духовному розвитку студентів ВНЗ	119
Герц І. І., Нечаско Т. В. Роль зовнішньої техніки в процесі оволодіння сценічним мовленням	123
Бєдакова С. В. Празький період творчості Н.Нижанківського в контексті громадянського виховання майбутніх вчителів музичного мистецтва	129
Свірідовська Л. М. Громадянське виховання майбутніх вчителів музичного мистецтва: за матеріалами української музичної класики	134
Тарчинська Ю., Тарчинська І. Спільна музично-виконавська діяльність у наукових дослідженнях	138
Тетюк М. Т. Вибір сценічних жестів студентами класу академічного співу ВНЗ	144
Овсіюк Н. М., Даюк Ж. Педагогічний репертуар у формуванні технічних та виконавських якостей співака	148
Волошина Л. П. Досвід видатних педагогів класичного танцю як основа сучасної хореографічної освіти	153
Просолович С. М. Методика формування компетентнісного підходу при підготовці сучасних фахівців у Миколаївському муніципальному академічному коледжі	157
Уколова М. Ю. Модельні агентства та школи і формування духовної культури сучасної молоді: на прикладі модельних шкіл «Панна» та «Artmodels» м. Рівне	161

Розділ IV. КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ПАРАДИГМА УКРАЇНИ В РОЗМАЇТТІ ВИЯВІВ

Щербань А. Л. Семантика орнаменталізації посуду неолітичної спільноти ямково-гребінцевої кераміки з території України	165
Дихнич Л. П. Маскарадні костюми Чарльза Ворта як важливий елемент європейської моди другої половини XIX століття	171
Бійо В. В. Французький придворний балет	176
Оленюк Д. В. Німецька вокальна школа: Юліус Штокгаузен – видатний співак і педагог	181

Костюк Л. К., Новачук А. С. Українське авангардне малярство як предмет досліджень у вітчизняній історіографії	185
Кожеков О. В. Дизайн у мистецтві	190
Оборська С. В. Технології промислового дизайну у контексті декоративно-прикладного мистецтва	196
Бистрякова В. Н., Осадча А. М., Гула Є. П. Розвиток дизайну в Україні	200
Соловійов В. А. Художній образ в мистецтві як феномен освоєння свідомістю людини навколишньої дійсності	206
Лобан Т. Й. Хореографічний спадок Моріса Бежара в контексті сучасного мистецтва танцю	211
Помпа О. Д. Чинники формування народних танців	215
Кравець А. А. Українська школа жіночого балетного виконавства другої пол. XX століття: творча спадщина Алли Гавриленко	218
Яремчук О. В., Даниленко М. П. Сучасний розвиток українського музичного мистецтва: тенденції та подальші перспективи	222
Шмаленко О. І. Фестиваль «Червона Рута»: традиції одноіменного ансамблю	226
Михайлець В. В. «Вона» як зразок рок-балади у творчості гурту «Плач Єремії»	230
Ігнатова Л. П. Сучасна музична культура: тенденції розвитку	235
Цуп Ю. В. Втілення співочого слова Кобзаря у вокальній музиці та тексти Т.Шевченка в Київській області (на Богуславщині)	240
Сташук О. А. Пам'ятник Т.Шевченку як один з елементів культурно-мистецької спадщини м. Рівне	243
Шолудько Н. Г. Музейний туризм: виклики сучасності	247
Янишевська Ю. О. Тематичні напрями молодіжного туризму	253
Перець О. В. Музей як культурний феномен: на прикладі діяльності Радивилівського районного історичного музею	258
Білінський М. М. Шевченківські пам'ятки Черкащини як туристичний ресурс регіону	264
Адамчук К. Д. Культурний потенціал національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви»	269
Капінос Т. Е. Пам'ятки Кременеччини в структурі культурної спадщини України	274
Карпова Л. О. Лояльність гостей ресторану: до проблеми гостинності	278

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

АЛЬМАНАХ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА «АФІНА» КАФЕДРИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА
МУЗЕЄЗНАВСТВА РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ВИПУСК 16

Наукове редагування і коректура – **проф. Виткалов В.Г.**
Упорядкування, верстка та макет – **доц. Виткалов С.В., Федорук Л.М.**
Відповідальний за випуск – **Виткалов В.Г.**

Підписано до друку 24.11.2016. Замовлення № 201/1.
Формат 60х84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 37.4. Наклад 100 прим.

Адреса редакції: м. Рівне, вул. С.Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології та музеєзнавства. Тел. 0 (362) 63-42-62

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: Альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології та музеєзнавства. – Вип. 16 / За ред. проф. В.Г. Виткалова. – Рівне: РДГУ, 2016. – 286 с.

*Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 15561-4033 Р.
Зареєстрованого Міністерством юстиції України, наказ № 1489/5 від 18.08.2009 р.*

ISBN 978-966-8424-77-9

**ББК 71.0
УДК 08:168.522**

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12